

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 15 – 1/2008.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/1_08/ste1_08.pdf]

KIRJA-ARVIO: KARJALA – MONIKASVOINEN JA MONITULKINTAINEN, SUOMALAINEN?

Fingerroos, Outi & Loipponen, Jaana (toim.) 2007: Nykytulkintojen Karjala. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 91. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 325 sivua.

Eila Stepanova

Karjala-kysymys kiinnosti ja kiinnostaa edelleen. Tutkijoiden näkökulmat muuttuvat ja laajentuvat, kuten hyvin näkyy äsken ilmestyneestä *Nykytulkintojen Karjala*-teoksesta. Outi Fingerroosin ja Jaana Loipponen toimittamassa artikkelikokoelmassa on neljä osaa: ”Miten Karjalaa muistetaan?”, ”Oikea venäläinen, aito suomalainen, siltä väliltä karjalainen”, ”Karjalais-kareliaanista nykylukua”, sekä ”Toisaalta katsottu Karjala”. Mukana Karjalaa tulkitsemassa on eri alojen tutkijoita muiden muassa kulttuurien tutkimuksesta, historian tutkimuksesta, taidehistoriasta, arkeologiasta, kirjallisuuden tutkimuksesta ja yhteiskuntapolitiikasta. Niinpä kokonaisuudessaan kirja on monipuolinen ja poikkitieteellinen.

SUOMALAISET TULKINNAT KARJALASTA: PERINTEINEN JATKUMO

Outi Fingerroos käsittelee johdantoartikkelissaan siirtokarjalaisten, heidän jälkeläistensä ja muidenkin Karjalasta kiinnostuneiden suhdetta Karjalaan muistamisen ja paikan kokemuksen kautta ja hahmottelee nykyaikaisia käsityksiä Karjalasta, karjalaisuudesta ja karelianismista. Fingerroosin (s. 27) mukaan Suomessa eletään uskarelianistista kukoistusta muun muassa siirtokarjalaisten oman kokemukseronnan sekä rajan taakse tehtävien matkojen ja matkakertomusten kautta. Medialla on myös hyvin vahva rooli karjalaisuuden esiin tuomisessa jokaisen suomalaisen olohuoneeseen. Olen samaa

mieltä kirjoittajan kanssa siitä, että ”2000-luvun suomalaisten henkinen side myyttiseen Karjalaan on siirtynyt satoja kilometrejä Kalevalan laulumailta etelään”. Aikaisemmin Karjala miellettiin Suomessa suomalaisen muinaisuuden ”säilykepurkkina”, kun taas nykyään se sisältää myytin koko Suomen kansakunnan kokemasta menetyksestä. ”Paikan, muistin, historian ja myyttien äärellä kenestä tahansa suomalaisesta voi tulla karjalainen, karjalaisuuden harrastaja tai uusheimolainen”, kirjoittaa Fingerroos (s. 27).

Kokoelman ensimmäisessä osassa ”Miten Karjalaa muistetaan?” arkeologi Pirjo Uino tarkastelee entistä Suomen Karjalaa esihistorian tutkimuskenttänä. Hän painottaa, että Kannas on erittäin tärkeä arkeologinen tutkimuskohde, mikä on tärkeää myös siirtokarjalaisten oman menneisyyden selvittämiseksi sekä oman identiteetin voimistamiseksi. Petri Raivo käsittelee hyvin antoisassa artikkelissaan ”Unohdettu ja muistettu suomalainen Karjala” paikkaan tai maisemaan muistomerkkien avulla merkittyä kansallista kollektiivista muistia, jonka tarkoituksena on vahvistaa ryhmäidentiteettiä rajan molemmin puolin. Hän analysoi ”symbolista kamppailua, jota suomalaiset ja venäläiset ovat käyneet luovutetun Karjalan menneisyydestä, kulttuuriperinnöstä ja muistista” sotamuistomerkkien kautta. Raivion mukaan nykyään ei ole oleellista se, kenelle luovutetun Karjalan tulee kuulua vaan kenelle kuuluu näiden paikkojen menneisyys. Hänen mielestään ”luovutetun Karjalan muistoon ja perinteeseen liittyy kaksi rinnakkaista tarinaa: alueiden suomalainen menneisyys ja venäläinen nykyisyys” (s. 72). Mielestäni yhtä hyvin siihen liittyy suomalainen nykyisyys uskarelianismin muodossa (ks. Fingerroos), venäläinen menneisyys (alueella kun on jo asuttu yli 60 vuotta) sekä paljon varhaisempien aikojen (esim. 1500–1600 -lukujen) menneisyys. Tällöin kyseiset alueet eivät vielä olleet oikein suomalaisia eivätkä kunnolla venäläisiäkään. Ensimmäisen osan viimeisessä artikkelissa Siru Kainulainen käsittelee evakkorunoilija Eila Kivikk’ahon runoja ja erityisesti hänen karjalaisuuttaan, josta muotoutuu poissaoleva. Runoilijan karjalaisuudelle runous tarjoaa tilan elää ja muodostaa identiteettiä (s. 79).

Toisen osan ”Oikea venäläinen, aito suomalainen, siltä väliltä karjalainen” artikkelit paneutuvat niin ikään identiteetikysymyksiin ja -kamppailuihin Kannaksella. Jyrki Korkin artikkeli kertoo Raivolan rautaruukin ympärillä yhdistyneen venäläiskylän identiteetikampailusta, selviytymisstrategioista ja kanssakäymisestä suomalaisten kanssa vuosina 1870–1917. Teuvo Laitila käsittelee artikkelissaan Suomen luterilaisen ja ortodoksisen papiston kiistaa Itä-Karjalan karjalaisten uskontoelämästä jatkosodan aikana. Molemmat löysivät alueelta kansanuskon, jota luterilaiset pitivät pakanuutena tai takapajuisuutena ja ortodoksit – merkkinä elävästä ortodoksisuudesta. Molemmille muodostui omanlaisensa käsitys Itä-Karjalasta: luterilaiselle papistolle se oli lähetykenttä, ortodoksiselle ”luvattu maa” (s. 136–137), mikä johti kiistoihin. Kiistoista ei välttytty myöskään Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen, kun protestanttinen lähetystyö Venäjän puolella alkoi elpyä. Nykyään, kuten 1800-luvun lopullakin, niin luterilaiset suomalaiset kuin ortodoksiset venäläisetkin katsovat karjalaisten kuuluvan ”meihin”. Katariina Husso paneutuu artikkelissaan kulttuuri-identiteetin rakentamiseen kirkko-taitteen avulla. Suomen itsenäistymisen jälkeen ortodoksisen kirkon ulkonaiset piirteet, muun muassa ikonit venäläisine teksteineen, eivät kelvanneet sellaisenaan, vaan niitä

piti kansallistaa. Sodan jälkeen Suomen ortodoksisesta kirkosta on tullut evakkokirkko ja samalla Karjalasta evakuoituista ikoneista vahva karjalaisen kulttuuri-identiteetin kiteytymä, niiden historiallisesta taustasta riippumatta. Niinpä esimerkiksi 1950-luvulla perustetussa Ortodoksisessa kirkkomuseossa neutraloitiin ikonien venäläisyyttä ja tehtiin niistä suomalaisempia. (s. 153–155.)

Kolmannessa osassa ”Karjalais-kareliaanista nykylukua” Katri Komulainen ja Tuula Gordon analysoivat käsityksiä Karjalasta maantieteellisen kohteen sijaan Suomen ”kulttuurisena representaationa, jota käytetään tuotettaessa sukupuolitettua kansallista aikaa ja kansallisuuden tiloja ja rajoja” (s. 164). Kärjekkäässä artikkelissaan kirjoittajat onnistuvat analysoimaan Karjala- ja karjalaisuus-käsitettä lintuperspektiivistä, he onnistuvat näkemään Karjalan ambivalentin roolin suomalaisuuden konstruktiossa: ”Karjala paradoksaalisesti sekä kuvitellaan todelliseksi, ylevöitetään ja nostetaan suomalaisuuden keskiöön että syrjäytetään ja häivytetään kansallisesta tietoisuudesta rinnastamalla Karjala Venäjään, Suomen periviholliseen” (s. 175). Jaana Loipposen artikkeli kertoo siirtokarjalaisten soteleskien kerrotuista kokemuksista sekä myös, miten tutkija voi päästä eroon Karjala-myytin vaikutuksesta ja keskittyä oikeasti soteleskien kertomuksiin. Kirjoittaja pohtii ja käy perusteellisesti läpi omat vaiheensa tutkimuksen edetessä, analysoi sekä omia että haastateltaviensa käsityksiä Karjalasta ja menetyksestä. Annika Waenerberg keskittyy artikkelissaan karelianismin historiaan ja kehitysvaiheisiin kuvataiteessa kansallisromantiikasta nykypäiviin. Waenerbergin mukaan karelianismi on ”käsite, joka on muuttunut muuttuvien näkemysten ja tarpeiden myötä, koskivatpa nämä näkemykset ja tarpeet tutkimusta, kansallista tai paikallista identiteettiä tai käytännön vaatimuksia ja toiveita” (s. 221).

Neljäs ja viimeinen osa ”Toisaalta katsottu Karjala” luo katseen Karjalaan etäältä. Maria Lähteenmäki ja Helena Ruotsala yhdistävät Karjalan ja Lapin tarkastellessaan teoreettisesti paikkaa, kulttuuria ja identiteettiä sekä näiden välisiä suhteita. Tutkijat näkevät karjalaisuudessa ja lappalaisuudessa paljon samankaltaisuuksia, kuten toiseuden suhteessa Suomeen sekä myös Karjalan ja Lapin aseman rajamaina, kulttuurisen kohtaamisen paikkoina. Identiteettiä ei mielletä enää staattiseksi, paikkaan sidotuksi, vaan nykyihminen voi sitoutua yhtä aikaa kahteen tai jopa kolmeen alueelliseen identiteettiin. Kari Alenius käsittelee virolaisten kuvaa Vanhasta Suomesta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Virolaisten kannalta Karjalalla oli vain vähäinen itseisarvo ja Vanhaa Suomea pidettiin venäläisyyden osin turmelemana. Virolaiset kirjoittajat halusivat käyttää pohjoisten naapurialueiden historiaa ja nykypäivää Venäjän vallan kritisoimiseen. (s. 263.) Kokoelman viimeisessä artikkelissa Pertti Stranius kirjoittaa nykyisen Venäjän Karjalan venäjänkielisten identiteetistä, joka näyttää muokkautuvan paikallisidentiteetiksi, eli ne, jotka asuvat Karjalan Tasavallassa, pitävät itseään myös *karjalalaisina* (vrt. termiin *venäjäläiset*), vaikka olisivat etniseltä taustaltaan keitä tahansa. Pertti Straniuksen esittämä arvio on, että Karjala, myös Karjalan Tasavalta, on edelleen monessa mielessä ameeba ja kameleontti ja että ehkä karjalaisuus ei ole enää palautettavissa ahtaasti etniseksi, geneettiseksi tai kielelliseksi ilmiöksi (s. 281).

IDENTITEETTİKAMPPAILUT

Lähestyin kirjaa, kuten osa artikkeleiden kirjoittajistakin, henkilökohtaiselta tasolta. Se on mielestäni luontevaa, kun olen taustaltani Karjalassa – siis suomalaisittain Venäjän Karjalassa tai Itä-Karjalassa – syntynyt karjalainen. Kirjan otsikosta päätin, että käsissäni on laaja-alainen nykyisten Karjala-tutkijoiden artikkelikokoelma. Lukiessani kuitenkin selvisi, että minun käsitykseni Karjalasta onkin aivan erilainen kuin kirjan toimittajien ja kirjoittajien. Kirjan toimittajien yhteisen esipuheen ensimmäisellä sivulla minua pysäytti ajatus siitä, että osalle artikkeleiden kirjoittajista ”Karjala on tutkimuskohde siinä kuin mikä muu osa Suomea tahansa” (s. 7). Edelleen toimittajat toteavat: ”Tämän kokoelman Karjala ei siis ole yksi ja yhteinen vaan monta Karjalaa” (s. 7), mikä mielestäni ei pidä paikkaansa: *Nykytulkintojen Karjalassa* käsitellään melkein yksinomaan ”menetettyä Karjalaa” (s. 18), ”entistä Suomen Karjalaa” (s. 39), ”suomalaista Karjalaa” (s. 58), joka nykyään on ”pysähtynyt ’ei-kenenkään maan’ idylli” (s. 37). Tämä kuvastaa ehkä hyvin Suomessa vallitsevaa näkökulmaa Karjalakäsitteeseen ja jatkuvaa maanrajan molemminpuolista kamppailua Karjalasta ja karjalaisista. Henkilökohtaisesti kirja avasi minulle suomalaisen näkemyksen Karjalaan sekä pysäytti ajattelemaan sitä, kuka minä olen ja mihin minä kuulun eli kysymyksiä, jotka aikaisemmin ehkä olivat minulle itsestään selviä.

Kaipaisin toimittajilta pohdintoja eri Karjaloista, miten Karjalaa mielletään eri näkökulmista, erilaisina historiallisina aikakausina, erilaisissa keskusteluissa, myös maanrajojen eri puolilta. Tämän ovat kyllä tehneet artikkelinsa alussa Katri Komulainen ja Tuula Gordon. Harmittaa myös se, ettei artikkelikokoelmaan ole päässyt yhtäkään Karjalan tutkijaa Venäjän puolelta. Ehdotankin tässä artikkelikokoelmalle jatkoa, jossa voisi tarkastella muitakin nyky-Karjaloita ja -karjalaisia. Karjalassakin, siis rajan toisella puolella, käydään nimittäin kuumana keskustelua karjalaisuudesta, omasta kansallisesta identiteetistä ja esimerkiksi Kalevalasta – ”karjalais-suomalaisesta kansalliseepoksesta” (näin Kalevalaa kutsutaan Karjalan Tasavallassa ja muutenkin Venäjällä).

Nykytulkintojen Karjala kokonaisuudessaan kertoo mielestäni hyvin monipuolisesti suomalaisesta identiteetistä, suomalaisuudesta, sen rakentamisesta, sen eri vaiheista ja kehityksestä Karjalan, karjalaisuuden tai karelianismin avulla. Voin vastata myöntävästi Outi Fingerroosin johdantoartikkelissa esittämään kysymyksen: ”Vai onko karjalaisuus sittenkin suomalaisten luomaa etnosentrismiä, jolla rakennetaan omaa kansallista minuutta?” (s. 20). Kyllä.

Filosofian maisteri Eila Stepanova valmistelee Helsingin yliopiston folkloristiikan oppiaineessa väitöskirjaa karjalaisesta itkuvirsiperinteestä.